

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 1 (3) 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/1342V3I1Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР
ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 1 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

**ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL
SCIENCES**

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулкиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Аҳмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги

педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;
Тайланова Шохид Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – психология фанлари доктори (DSc), доцент. Ўзбекистон Республикаси Президенти хузур. Давлат бошқаруви академияси;

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шохид Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилди.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Шаисламова Наргиза Кабиловна

КОРХОНАНИНГ КРЕДИТГА ЛАЁҚАТЛИЛИГИНИ БАҲОЛАШ РИСК
ДАРАЖАСИНИ ПАСАЙТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА 7-20

Mavrulova Nilufar Abduxalilovna

TIBBIY SUG'URTA: AMALDAGI TURLARINI RIVOJLANTIRISH VA MAJBURIY
TURINI JORIY ETISH IMKONIYATLARI 21-29

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Маматкулов Давлатжон Махаматжонович

ИСЛОМ ҒОЯЛАРИНИ ЎРТА ОСИЁГА КИРИБ КЕЛИШ ТАРИХИ ВА УЛАРНИНГ
МАФКУРАВИЙ ЖАРАЁНЛАРГА ТАЪСИРИ 30-36

Umarjonov Sohibjon Soyibjon o'g'li

IBN SINONING "ISHORALAR VA TANBEHLAR" ASARI VA POSTKLASSIK ISLOM
FALSAFASINING BOSHLANISHI 37-50

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Ahmedov Oybek, Tilavova Malika

SEMANTIC STRUCTURE OF WORDS RELATED TO EDUCATION IN
ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 51-62

Ашурова Ситора Эркиновна

ВАЖНОСТЬ КОМПЬЮТЕРОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ЯЗЫКОВ 63-69

ЮРИДИК ФАНЛАР

Абдуллаева Мафтуна Мурот кизи

СУДНИНГ ҲУҚУҚНИ ШАРҲЛАШ ҲУЖЖАТЛАРИ КОНСТИТУЦИЯВИЙ
НАЗОРАТ ОБЪЕКТИ СИФАТИДА 70-77

Авезова Элеонора Парахатовна

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИГА ҚАБУЛ
ҚИЛИШНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ 78-86

Ахмедова Шахноза Озоджоновна

СООТНОШЕНИЕ ОЦЕНКИ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ И
ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ 87-95

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Tashpulatov Farxad Alisherovich

GANDBOLCHILAR O'YIN FAOLIYATI SAMARADORLIGINI HAR TOMONLAMA
BAHOLASH METODIKASI 96-104

<i>Парманов Абулқосим, Абдурашидова Мавжуда</i> ЎҚУВЧИЛАРДА ТЕСКАРИ ФУНКЦИЯ ТУШУНЧАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ УСУЛИ ҲАҚИДА	105-110
<i>Hamrayeva Zuhro Bahodirovna</i> BOLALARNI GO'DAKLIK DAVRIDAN SUZISHGA O'RGATISH ORQALI JISMONIY RIVOJLANISHINI TAKOMILLASHTIRISH	111-119
<i>Tўрабоева Мадинахон Рахмонжон қизи</i> ТАЛАБАЛАРНИНГ ШАХСИЙ-КРЕАТИВ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЎҚУВ ЛОЙИҲАЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ	120-126
<i>Абдурахмонова Сайёрахон Шахобидиновна</i> АКМЕОЛОГИК ЁНДАШУВ – БЎЛҒУСИ ТАРБИЯЧИЛАРИДА КАСБИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ ОЛИЙ ТАЪЛИМДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АСОСИ СИФАТИДА	127-135
<i>Shermatov Gulom Kaxxorovich</i> “5-1” НИМОҲАСИНИ БАЖАРИШДА ГАНДБОЛ О'ЙИНЧИЛАРИНИНГ ТАКТИК О'ЗARO TA'SIRI	136-143

*Педагогика фанлари***Tashpulatov Farxad Alisherovich**Toshkent moliya instituti Jismoniy madaniyat va sport
faoliyati kafedrasini mudiri, dotsent
Email: tashpulatov_fa@gmail.com**GANDBOLCHILAR O'YIN FAOLIYATI SAMARADORLIGINI HAR
TOMONLAMA BAHOLASH METODIKASI**<https://doi.org/10.47390/1342V3I1Y2023N10>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy tadqiqot sportchilar o'yin sport faoliyatining nazariy va amaliy jihatlarining mohiyatini ochib beradi. Tadqiqotning asosiy vazifalari quydagicha shakllantirildi: jismoniy tayyorgarlikning rivojlanish darajasi dinamikasini va tayyorgarlik davrida sportchilarning jismoniy sifatlari o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish va o'rganish masalalarini ko'rib chiqish; gandbolchilarning raqobatbardosh faoliyatining etakchi tarkibiy qismlarini (SF) ajratib ko'rsatish; yuqori darajadagi gandbolchilarning SF-ning jamoaviy va individual model xususiyatlarini ishlab chiqish.

Kalit so'zlar: texnik va taktik harakatlar, individual xususiyatlar, sport faoliyati, o'yin faoliyati, jismoniy tayyorgarlik.

Ташпулатов Фархад АлишеровичЗаведующий кафедрой «Физическая культура и
спортивная деятельность» Ташкентского финансового
института, доцент**МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОЙ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ
ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГАНДБОЛИСТОВ**

Аннотация. Данное научное исследование раскрывает сущность теоретических и практических аспектов спортивной деятельности спортсменов. Были сформулированы основные задачи исследования: рассмотреть вопросы анализа и изучения динамики уровня развития физической подготовки и взаимосвязи между физическими качествами спортсменов в тренировочный период; выделить ведущие компоненты (ПФ) соревновательной

деятельности гандболистов; разработка коллективных и индивидуальных модельных характеристик СФ гандболистов высокого уровня.

Ключевые слова: технико-тактические действия, индивидуальные особенности, спортивная деятельность, игровая деятельность, физическая подготовка.

Tashpulatov Farkhad Alisherovich

Head of the “Physical Culture and Sports Activity Department” of the Tashkent Financial Institute, associate professor

METHODOLOGY OF COMPREHENSIVE EVALUATION OF GAME ACTIVITY EFFICIENCY OF HANDBALL PLAYERS

Abstract: This scientific study reveals the essence of the theoretical and practical aspects of sports activities of athletes. The main tasks of the research were formulated: to consider the issues of analysis and study of the dynamics of the level of development of physical training and the relationship between the physical qualities of athletes during the training period; distinguish the leading components (SF) of the competitive activity of handball players; development of collective and individual model characteristics of SF of high-level handball players.

Key words: technical and tactical actions, individual characteristics, sports activity, game activity, physical training.

Murabbiylik faoliyati nazariyasi va amaliyotida sportchilarning texnik va taktik harakatlarini hisobga olish va baholashda katta tajriba to‘plangan. Texnik va taktik mahoratning tegishli o‘sishi jismoniy tayyorgarlikning ma‘lum darajasiga erishish bo‘ladi. So‘nggi yillarda tadqiqotlarning asosiy yo‘nalishi jismoniy tarbiya jarayonini takomillashtirishga qaratilgan [1].

Sportchilarning individual xususiyatlarini nazariy va eksperimental asoslash musobaqalarda faoliyatni boshqarish tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha ilmiy sa‘y – harakatlarning muhim tarkibiy qismidir.

Sportchilarning mahoratini oshirish va ularni tayyorlash muddatlarini qisqartirishning eng muhim zaxiralaridan biri bu ekstremal o‘shida ularning faoliyatining ishonchliligini belgilovchi omillarni, shuningdek raqobatchilarga salbiy ta‘sir ko‘rsatadigan tashqi va ichki aralashuvlarni aniqlash va tizimlashtirishdir.

Shu bilan birga, ba‘zi ishlarda harakatlarni qo‘llash va janglarni qurish xususiyatlarini aniqlash, sportchilarning asab tizimining shaxsiy va tipologik xususiyatlarini o‘rganish, raqobatbardosh faoliyatning muvaffaqiyatini shaxsiy tartibga solish bilan bog‘liq xususiyatlarni aniqlash ko‘zda tutilgan. Taktik vazifalarni amalga oshirishda qiyinchiliklarning kuchayishi munosabati bilan jangovar harakatlar samaradorligidagi individual farqlar ham muhimdir [2].

Taktik xarakteristikalarda tajovuzkor, pozitsion va kutilayotgan taktikalarning ustun kombinatsiyasi, shuningdek, raqobat vaziyatlarining o‘zgarishi paytida ushbu

ko'rsatkichlarda ishonchli farqlarning yo'qligi aniqlandi. Aksariyat sportchilar dushman bilan o'zaro munosabatlarning taktik tarkibiy qismlarining kombinatsiyasini o'zgartiradilar, aralashuv holatlarida bir yoki ikkita taktik element qarama-qarshi elementlar bilan almashtiriladi. Janglarni qurish taktikasi uning elementlarini tashkil etuvchi ko'rsatkichlarning har xil o'zgaruvchanligi bilan ham o'zgaradi.

Korrelyatsion tahlil jarayonida raqobatbardosh faoliyat muvaffaqiyatining ikkita asosiy ko'rsatkichi umumiy samaradorlik (sinovdan o'tganlarning umumiy sonidan olingan janglar soni) ekanligi va bir – biri bilan yuqori ijobiy munosabatlarga ega ekanligi aniqlandi. Binobarin, aralashuv bo'lmagan taqdirda harakatlarning samaradorligi, asosan, quyidagi taktik xususiyatlar mavjud bo'lganda erishilgan umumiy samaradorlikka eng katta hissa qo'shadi: aralashuvsiz vaziyatlarda-mudofaa, pozitsion va kutish va ko'rish taktikasining kombinatsiyasi bilan; interferentsiya holatlarida-mudofaa, pozitsion va o'tkinchi taktikalarning kombinatsiyasi bilan. Shu bilan birga, faoliyatning samaradorligi korrelyatsion ko'rsatkichlar majmuasi bilan birgalikda mustaqil blok hisoblanadi. Uning aralashuvsiz va aralashuvsiz vaziyatlarda umumiy samaradorlik bilan bilvosita aloqalari turli psixoregulyator mexanizmlar bilan ta'minlanadi [3].

Raqobatbardosh faoliyatning bunday ko'rsatkichining amalga oshirilmagan hujumlar hajmi va aralashuvsiz vaziyatlarda uning yuqori o'zgaruvchanligi kabi ma'lumot tarkibi aniqlandi. Ushbu ko'rsatkich raqobatbardosh faoliyatning umumiy samaradorligi bilan ijobiy (bilvosita) bog'liq, ya'ni o'qilmaydigan harakatlar hajmining oshishi, ayniqsa aralashuv holatlarida, taktik xususiyatlar bilan izohlanadigan sportchilar samaradorligining oshishiga to'g'ri keladi [4].

Har bir jangni muvaffaqiyatli yakunlash uchun sportchi dushmanni taktik jihatdan mag'lub etishning turli xil variantlaridan foydalanadigan janglarni qurishda taktik niyatlarni amalga oshirish uchun maqbul sharoitlarni yaratishga harakat qiladi, bu uning taktik faolligini oshirish va hujumlar sonini ko'paytirishda namoyon bo'ladi.

Aniqlanishicha, aralashuvsiz vaziyatlarda va faoliyatning umumiy natijalarida yuqori natijalarni ko'rsatadigan sportchilar quyidagi shaxsiy xususiyatlar bilan ajralib turadi: ixtiyoriy o'zini o'zi boshqarishning jiddiyligi, ixtiyoriy harakatlarni safarbar qilish qobiliyati, obro'ning pasayishi; ular sportchilar tomonidan, ayniqsa, muvaffaqiyatsiz vaziyatda ko'proq ishonch bilan ajralib turadi. Ular boshlang'ichdan oldingi befarqlik holatini shakllantirishga moyilligini va boshlang'ichdan oldingi tayyorlik holatining kamroq zo'ravonligini qayd etadilar. Temperamentga kelsak, ular asabiy jarayonlarning muvozanati bilan ajralib turadi. Maksimal safarbarlikni talab qiladigan vaziyatda ular tezda o'yinda tezkor qarorlarni qabul qilishadi va amalga oshiradilar. Dvigatel operatsiyalarining natijani baholash omiliga barqarorligi namoyon bo'ladi.

Yuqorida sanab o'tilgan shaxsiy xususiyatlar bilan bir qatorda, ularning mazmuni raqobatbardosh faoliyatning aqliy tartibga solinishini ko'rsatadi, ularning shaxsiyatining aqliy omborida bir qarashda faoliyatning samaradorligi va samaradorligi ko'rsatilgan bir qator xususiyatlar aniqlangan. Bularga quyidagilar kiradi: muhim stress omillariga sezgirlikning oshishi, hissiy barqarorlikning pasayishi, sezgirlikning oshishi, introvertlik, boshlang'ichdan oldingi tayyorlikning pasayishi va boshlang'ichdan oldingi befarqlikning paydo bo'lish tendentsiyasi, da'volarning biroz pasayishi.

Biroq, ushbu ko'rsatkichlarning aksariyati, birinchi navbatda, sport faoliyatining taktik xususiyatlari bilan bog'liq va ishlash bilan bevosita bog'liq emas. Ko'rinishidan, ular faoliyatning yuqori samaradorligini belgilaydigan shaxsiy xususiyatlardan ko'ra, ma'lum bir individual uslubning paydo bo'lishini rag'batlantiradigan omillardir.

Shakllangan individual faoliyat uslubi, ehtimol, ushbu shaxsiy xususiyatlarning salbiy ta'siri ehtimolini qoplaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, sportchilarda aqliy tartibga solishning bir qator fazilatlari mavjud bo'lib, ular samaradorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin va ularning kompensatsiyasi uchun individual taktik faoliyat uslubini shakllantirish kerak. Bularga quyidagilar kiradi: introvert, muvaffaqiyatsizlikka maqsadli munosabat, stress omillariga yuqori sezuvchanlik, boshlang'ichgacha tayyorlik va o'z-o'zini tartibga solishning pasayishi, asabiy jarayonlarning nomutanosibliigi.

Sportchilarning umr bo'yi shakllangan shaxsiy xususiyatlari va asab tizimining asosiy xususiyatlarining raqobatbardosh faoliyati natijalariga ta'sirining solishtirma og'irligini umumiy qiyosiy baholash shuni ko'rsatadiki, shaxsiyat xususiyatlari hal qiluvchi ahamiyatga ega va tipologik xususiyatlar raqobatbardosh faoliyat natijalariga unchalik kuchli ta'sir ko'rsatmaydi.

Hozirgi vaqtda o'yin faoliyati jarayonida gandbolchilarning o'yin faoliyatining alohida tomonlarining protokollari va yozuvlarini yuritishning turli xil shakllari bo'yicha aniq tavsiyalar mavjud emas. Sport murabbiylari individual samarali himoya harakatlarini qayd etadilar va hisobga oladilar. Gandbol bo'yicha ilmiy-uslubiy adabiyotlarda turli xil o'yin rollari va umuman jamoalar sportchilarining o'yinlarini baholash mezonlari tavsiya etilgan [5], bizning fikrimizcha, ilmiy asoslanmagan.

Oliy ligadagi erkaklar jamoalari o'rtasida gandbol o'yinlarini mamlakat chempionati sovrindorlari ishtirokida o'tkazilgan pedagogik kuzatuvlar natijalari tahlil qilindi. Pedagogik kuzatishlar ilgari ishlab chiqilgan va sinovdan o'tgan nazorat metodologiyasi bo'yicha olib borildi [6]. Hujumda va himoyada raqobatbardosh faoliyat (SF) ko'rsatkichlari 50 parametr bo'yicha korrelyatsion va omil tahlilidan o'tkazildi. Faktorizatsiya natijalari varimaks mezoniga muvofiq mos yozuvlar o'qlarini aylantirish orqali olinadi.

Himoyadagi harakatlar oltita omil bilan belgilanadi, ularning umumiy hissasi 78,5% ni tashkil qiladi. Belgilangan omillar quyidagicha belgilanadi: himoyachilarning o'zaro ta'siri, himoyachi va hujumchining jang san'ati omili, hujumdan himoyaga o'tish, samarali hujum, mudofaa faoliyati, blokirovka muvaffaqiyati [7].

Yuqoridagilardan kelib chiqib, tadqiqotning asosiy vazifalari shakllantirildi: jismoniy tayyorgarlikning rivojlanish darajasi dinamikasini va tayyorgarlik davrida sportchilarning jismoniy sifatlari o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish va o'rganish masalalarini ko'rib chiqish; gandbolchilar SF-ning etakchi tarkibiy qismlarini ajratib ko'rsatish; yuqori darajadagi gandbolchilar SF-ning jamoaviy va individual model xususiyatlarini ishlab chiqish.

Tadqiqot maqsadi: sportchilarning o'yin faoliyati samaradorligini har tomonlama baholash metodologiyasining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilish.

Tadqiqot materiallari va usullari. Ushbu tadqiqot gandbolchilarning o'yin faoliyati samaradorligini har tomonlama baholashni taklif qiladi, hujum va himoyada o'yin texnikasining taxminiy parametrlarini ko'rsatadi. Ushbu usul hujum va himoyada o'yin texnikasining ekvivalent qiymatini chiqarishga asoslangan. Qulaylik uchun yozuv ikkita murabbiy tomonidan amalga oshirildi – biri jamoaning o'yinini statistik hisoblash shakli bilan hujumda qayd etdi, ikkinchisi esa grafik himoyada o'ynadi.

Tadqiqot natijalari va ularni muhokama qilish. Ushbu muammoni hal qilish uchun "SKIF" jamoasida ikki yil davomida amalga oshirilgan metodologiya bo'yicha pedagogik kuzatuvlar o'tkazildi. Texnik va taktik harakatlar samaradorligini miqdoriy baholash uchun hujum va mudofaada o'yin texnikasining samaradorligini baholash shkalasi ishlab chiqilgan (jadval. 1, 2).

Amalga oshirilgan texnikalarning sifatini baholash empirik tarzda ularning o'yinning umumiy tuzilishidagi ahamiyatini, o'yin faoliyatining barcha turlarining takroriyliigi va mutanosibligini shartli ijobiy va salbiy nuqtalarda hisobga olgan holda tanlandi.

Albatta, ushbu jadvallarning mazmuni gandboldagi barcha mumkin bo'lgan o'yin vaziyatlarini to'liq aks ettirmaydi. Tabiiyki, ko'rsatkichlar ro'yxati ko'paytirilishi mumkin, ma'lum bir tayyorgarlik bosqichida butun jamoa va individual o'yinchilar oldida turgan vazifalarga qarab, u yoki bu o'yin texnikasining narxi o'zgarishi mumkin.

Kuzatuvlar asosida o'yin faoliyati samaradorligi ko'rsatkichining matematik modeli yaratildi, shuningdek, turli xil malakalar va turli xil o'yin funktsiyalari bo'yicha gandbolchilar uchun baholash standartlari ishlab chiqildi. O'yinning ishlashini har tomonlama ob'ektiv baholash uchun ushbu model o'yinda ishtirok etishning umumiy vaqtini o'z ichiga olgan bo'lib, uning o'lchov birligi shartli ravishda 15 daqiqalik vaqt segmenti bo'lib xizmat qilgan.

Matematik jihatdan, o‘yin faoliyati samaradorligining ko‘rsatkichi shkalada ko‘zda tutilgan baholash uchun gandbolchilar tomonidan bajarilgan o‘yin texnikasi soni mahsulotlarining yig‘indisi sifatida taqdim etiladi:

$$P_{\geq \phi} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i \cdot c_i}{t} \cdot 15$$

qayerda $P_{\geq \phi}$ – gandbolchining o‘yin faoliyati samaradorligi ko‘rsatkichi, ballar;

$i = (1, 2, 3 \dots n)$ – hujum va himoyada ishlatiladigan texnikalar va o‘yin harakatlarning soni,

x_i – o‘yinda ishtirok etish paytida bajarilgan va baholanishi kerak bo‘lgan o‘yin texnikasi soni,

c_i – muayyan o‘yin texnikasini bajarish uchun ball (shkala bo‘yicha),

t - sportchining maydonda bo‘lish vaqti, daqiqalar.

Jadval 1

Gandbolchilarning hujumdagi o‘yin harakatlarning samaradorligini baholash shkalasi (SUN va SU o‘yinchilarining malakasi)

Ijobiy baholar		Salbiy baholar	
Ko‘rsatkichlar	Ballar	Ko‘rsatkichlar	Ballar
Uyushgan himoyaga qarshi darvozaga tashlangan to‘p	+ 4 to‘pni tashlagan o‘yinchi	To‘pni darvozaga uloqtirish gol urish bilan tugamadi, ammo to‘p o‘z jamoasida qoldi	-1 to‘pni tashlagan o‘yinchi
6 m belgisidan hujum paytida darvozaga tashlangan to‘p	+ 2 tashlab ketgan o‘yinchi to‘p +1 darvozabonga yoki boshqa o‘yinchiga tanaffusga yoki chiziqqa samarali o‘tish uchun	Gol bilan yakunlanmagan to‘pni darvozaga uloqtirish – raqib jamoa to‘pni egallab oldi To‘p 6-8 m masofada raqibning aralashuvisiz yoki harakatda hujum paytida darvozaga tashlanmaydi	-2 to‘pni tashlagan o‘yinchi -4 tashlab ketgan o‘yinchi мяч
6-8 m masofada darvozaga tashlangan to‘p	+ 3 ta o‘yinchi to‘p + Har bir gol urish uchun 1 o‘yinchi	7 metrlik erkin zarbani amalga oshirmadi Bitta o‘yinchining aybi bilan to‘pni yo‘qotishiga olib keladigan xato	-4 erkin zarbani amalga oshirgan o‘yinchi -2 to‘pni yo‘qotgan o‘yinchi
7 metrlik erkin zarbadan darvozaga tashlangan to‘p	+ 7 metrlik erkin zarbaga erishgan 2 o‘yinchi + 2 erkin zarbani amalga oshirgan o‘yinchi	Ikki o‘yinchining aybi bilan to‘pni yo‘qotishiga olib keladigan xato	-1 har bir o‘yinchi uchun Murabbiyning xohishiga ko‘ra

		Boshqa texnik va taktik elementlar, o'yin texnikasi va o'zaro ta'sirlar	
Samarali hujum paytida to'siq To'pni ushlab, jang san'atida to'pni o'zlashtirish, to'pni tanlash Raqib jamoa o'yinchisini olib tashlash Boshqa texnik va taktik elementlar, o'yin texnikasi va o'zaro ta'sirlar	Ekranni bajargan + 1 o'yinchi + 1 to'pni egallagan o'yinchi + 2 hujumchi Murabbiyning xohishiga ko'ra		

Ushbu jadvallarning ma'lumotlariga asoslanib, murabbiy har bir gandbolchining o'yin faoliyatining umumiy samaradorligini hujum va himoyada bajarilgan o'yin texnikasining ijobiy va salbiy baholari yig'indisi sifatida belgilaydi. O'yinchi maydonda qancha vaqt bo'lsa, uning jamoaviy natijaga erishishga qo'shgan hissasi shunchalik katta bo'lishi kerak.

Gandbolchilarni musobaqalarda ishtirok etish jarayonida ko'p yillik kuzatuvlar, shuningdek ushbu usul bo'yicha o'yin faoliyati samaradorligini baholashni qayta-qayta aniqlash o'yin faoliyati samaradorligi ko'rsatkichlarining baholash standartlarini ishlab chiqishga imkon berdi (jadval.2).

2-jadval gandbolchilarning himoyadagi o'yin harakatlarining samaradorligini baholash shkalasi (SUN va SU o'yinchilarining malakasi)

Ijobiy baholar		Salbiy baholar	
Ko'rsatkichlar	Ballar	Ko'rsatkichlar	Ballar
To'pni darvozabon o'rta va uzoq masofadan (7 m va undan tashqarida) otish paytida ushlab turadi.	+ 2 darvozabon	Uzoq masofadan otish paytida o'tkazib yuborilgan to'p (9 m va undan tashqarida) O'rta masofadan (7-9 m) o'tkazib yuborilgan to'p	-4 darvozabon
To'pni darvozabon 6 metrga uloqtirishda, tezkor hujumda va 7 metrga erkin zarbada ushlab turadi	+ 4 darvozabon	6 m bilan otish paytida o'tkazib yuborilgan to'p	-3 darvozabonga
To'p darvozabon tomonidan himoyachining faol o'yinida ushlab turiladi	+ 1 darvozabon + 1 himoyachi + 0,5 chiqarilgan o'yinchi + 0,5 chiqarilgan o'yinchi	7 metrlik erkin zarbadan yoki harakatda hujumdan o'tkazib yuborilgan to'p	-1 himoyachiga -2 darvozabonga -2 himoyachiga -2 darvozabonga -1 himoyachiga
		Darvozani olishga olib kelmaydigan himoya xatosi	-2 himoyachiga

To'p bilan o'yinchiga chiqish, keyin o'yinni to'xtatish	+ 0,5 himoyachi + 2 to'pni egallagan	Bitta o'yinchining aybi bilan gol urish bilan himoyadagi xato	-1 har bir o'yinchi uchun
To'p bilan o'yinchiga chiqish va hujumchini blokirovka qilish	+ 1 himoyachi	Ikki o'yinchining aybi bilan gol urish bilan himoyadagi xato	-2 himoyachiga
Hamkor bilan o'zaro munosabatlar va xavfsizlik tarmog'i	Murabbiyning xohishiga ko'ra	7 metrlik erkin otish bilan jazolanadigan qo'pol himoya jamoa o'yinchisini olib tashlash	- 4 ta o'yinchi -1 himoyachiga -0,5 himoyachi
Jang san'atida to'pni o'zlashtirish, to'pni ushlab qolish		O'yinchi to'p bilan hujumchini blokirovka qilish uchun chiqmadi	-1 himoyachiga
To'pni olish, otish paytida to'pni hujumchining qo'lidan olib tashlash		O'yinchi sherikni sug'urta qilmadi, hujumni yakunlagan o'yinchiga o'tmadi	Murabbiyning xohishiga ko'ra
Himoyalash va o'zaro aloqada o'yinning boshqa tarkibiy qismlari		O'yinchi jang san'atida yutqazdi, to'pni olmadi va to'pni egallash imkoniyatidan foydalanmadi	
		Himoyalash va o'zaro aloqada o'yinning boshqa tarkibiy qismlari	

Jadvallardagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, baholash mezonlarining qiymatlari to'g'ridan-to'g'ri sportchilar sinfiga bog'liq va jamoada bajariladigan o'yin funksiyasiga bog'liq emas. Ushbu qiymatlar yuqoriroq yoki pastroq bo'lishi mumkin va o'yinchilar va umuman jamoaning tayyorgarligi darajasi, raqib jamoaning faolligi va sinfi va murabbiyning so'zlariga qo'yiladigan talablar darajasi bilan belgilanadi. Gandbolchilarning o'yin faoliyati uchun individual ishlash baholariga asoslanib, umuman jamoa uchun baholash standartlarini olish va ulardan jamoaning musobaqalarga tayyorgarligini rejalashtirish va boshqarish jarayonida foydalanish mumkin [8].

Xulosa.

Shunday qilib, gandbolchilarning o'yin faoliyatini muntazam ravishda baholash mashg'ulot darajasini ishonchli belgilaydi, saytda bo'lgan davrda texnik rivojlanish va o'yinchilarning barcha taktik rejimlarini qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu usulning amaliy ahamiyati hisoblash protseduralarining soddaligi tufayli ortadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ташпулатов Ф., Хамраева З. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ //Educational Research in Universal Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 10-17.
2. Farhad T., Khamraeva Z. B. PROBLEMS AND SOLUTIONS IN CHILDREN'S

- FOOTBALL //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 45-51.
3. Tashpulatov F. A., Shermatov G. K. Wrestling–The Honor of Uzbek Nation //Eurasian Scientific Herald. – 2022. – Т. 8. – С. 205-208.
 4. Alisherovich T. F. Sogʻlom turmush tarzini shakllantirishda jismoniy madaniyatning inson hayotidagi roli //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 187-190.
 5. Khamrayeva Z. B. Physical Education of Students in Modern Conditions //European Journal of Business Startups and Open Society. – 2022.
 6. Shermatov G. K. Classification of Methods of Sports Wrestling, System //EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 39-42.
 7. Мухаметов А.М. (2021) Methodology for Normalizing Workload in Health Classes, european journal of life safety and stability, <http://www.ejlss.indexedresearch.org/>
 8. Мухаметов А.М. (2021) Stages and Methods of Teaching Children to Play in Badminton International Journal of Development and Public Policy <http://www.openaccessjournals.eu/>
 9. Шерматов F.K. (2021) DYNAMICS OF PHYSICAL DEVELOPMENT OF STUDENTS WITH ONE AND TWO TIME COMPULSORY LESSONS, World Economics & Finance Bulletin (WEFB) <https://www.scholarexpress.net/>
 10. Мухамметов, А.М. (2022). Научно-методические основы нормирования нагрузок в физкультурно-спортивном здравоохранении. Евразийский научный вестник, 8, 194-197.
 11. Khurramovich, K. F. (2022). DEVELOPING A SET OF WELLNESS EXERCISES FOR MIDDLE AGED MEN (45-60 YEARS OLD) ACCORDING TO PHYSICAL PREPARATION. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 3(04), 165-169.
 12. Alisherovich, T. F., & Toshboyeva, M. B. Innovative Pedagogical Activity: Content and Structure.
 13. <https://ieird.com/index.php/%20/article/view/2965>
 14. <https://ieird.com/index.php/%20/article/view/2962>
 15. Qaxxorovich S. G. Methodology of Organizing Wrestling Competitions //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 14-18.